

ІНСЦЕНІЗАЦІЯ БАЙКИ НА ЛАБОРАТОРНОМУ ЗАНЯТТІ З ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ

У статті розглядається лабораторна інсценізація байки як естетичний засіб формування вмінь і навичок студентів "бачити" внутрішній смисл літературного твору, без чого неможливе його виразне читання. Ключові слова: естетичне виховання, інсценізація, байка, виразне читання.

На шляху до інсценізації драматичного твору в старших класах сценічне втілення образів байки, її колізії, задуму автора у цілому закономірно знаходить своє місце в системі уроків літературної освіти. "Словесний художній образ" на очах постановників-учнів "перевтілюється у видовищний, сценічний" [1: 8]. Інтонація на підґрунті певного життєвого досвіду виконавців активізується, стає жвавою, більш впевненою, природньою. Загалом, інсценізація як синтетичне мистецтво виразного слова, жесту, міміки, малюнка-репродукції, декорації, костюма спрямована на естетичне виховання.

На лабораторному занятті з виразного читання студенти висловлюють бажання опрацювати байку Л. І. Глібова "Квіти" [2: 68], тому що твір написано ніби спеціально для постановки на сцені шкільного театру. Прибавляє умову інсценізації, коли задіяні усі присутні. Театр без глядачів? Ні, театр у стані репетиції.

У байці "Квіти" численні дійові особи: Квіти справжні – і Квіти паперові. До речі, постає питання: "Чому у цьому творі немає особи, яку б ми назвали героєм?"

*У гарному будинку на вікні /
Бриніли Квіти у макітрі; //
Тихесенько вони гойдалися на вітрі, /
Радіючи весні. //
На другому вікні / стояли інші Квіти: /
З паперу зроблені / і шовком перевиті, /
На дротяних стебельцях, наче мак, - /
Хто йде, / дивується усяк... //*

Той, хто має читати "від автора", підходить до шкільної дошки, поділяє крейдою дошку на дві рівні частини. Підходять до дошки художники з крейдою у руках, починають малювати, дотримуючись певної симетрії, два натюрморти: два вікна, де в одному – "Квіти у макітрі", а в другому – "Квіти паперові". Відповідно, по різні боки поруч з малюнками розташовуються виконавці. З одного боку – ті, хто забажав виконувати ролі справжніх Квітів, з протилежного – студенти у ролі Квітів паперових. Всім вистачає місця. Той, хто читає слова "від автора", – посередині, проти rischi. Починає читати твір з експозиції, представляючи інтонаціями протиставлені сторони...

Жест не існує сам по собі. Помилкою було б вважати алегорію стереотипом. Дуже по-різному можна прочитати рядок твору, залежно від розуміння образу, залежно від ступеня бажання створити образ. Логічний аналіз – це делікатна співпраця з автором.

"Тихесенько вони гойдалися на вітрі, / радіючи весні..." – прохідний образ. На відміну від цього, квіти у макітрі, які "тихесенько гойдалися на вітрі, / радіючи весні" – збагачений образ, створений уважними до лексики студентами. Інтонація зумовлює відповідний жест: декілька радісних рухів піднятими руками, спрямованими назустріч сонцю і вітру.

"На другому вікні / стояли інші Квіти: / З паперу зроблені / і шовком перевиті, / На дротяних стебельцях, наче мак..." Знову жести і міміка, зумовлені лексикою. Виконавиці одна одній підправляють хустку, шарфик. Оглядають одна одну із захопленням. З'являється дзеркальце.

Від дверей приміщення, вдвох, не поспішаючи, наближаються до малюнків на дошці "мешканці міста". Ведуть між собою розмову: "Чого тепер не роблять люде!"... Те, що один із добродіїв з тротуару побачив у вікні паперові Квіти, – тільки привід для міркування про сьогодення. "І не такеє диво буде"... Глібов – провидець!

*Чого тепер не роблять люде! //
Без коней їздять, / – ще й колись /
І не такеє диво буде: /
От-от / – дивись – /
На місяць злізуть панувати /
І там почнуть /
По-своєму порядкувати, /
Ще й земство заведуть... ///*

Автор тут, із записничком в руках, на історичній вулиці поруч із людьми, але ніколи не втручається в їх стосунки ні прямим авторським повчанням, ні авторською характеристикою.

*А покіль що / – повернем річ на Квіти. /
День / парний був; / у холодку спочити /
Ховавсь усяк. //
От справжні Квіти кажуть так: /
– Ой вітрику, / наш милий друже! /
Навій нам дощику мерицій, /*

Бо душно стало дуже /
Скрізь по землі сухій. – //
А тії, / шовком вбрані Квіти, /
Сміються з них: /
- Кому-кому – ще й вам годити, / –
Не бачили дурних! /
Навій їм дощукі із неба... /
Нащо він здався, / коли його не треба? /
Поналива води – /
Хоч не ходи. //
Не слід їм, Вітре, догоджати, /
Бо що вони за Квіти, / треба знати? /
Ще тиждень поцвітуть, /
А потім і / посхнуть. //
Ось ми / не простою красою – /
Сам бачиш ти - /
І літом, / і зимою /
Уміємо цвісти... //

Студенти захоплюються імпровізацією. Одна виконавиця із кола Квітів паперових наближається хутко до межі, позначеної рискою на дошці, вигукує у бік справжніх Квітів: "Кому-кому, ще й вам годити"... Подруга її підтримує: "Не бачили дурних!" (Те, що всі дійові особи з боку Квітів паперових втручаються у сварку, перебивають одна одну, тільки додає експресії конфліктній ситуації. Інтонації, наближені до розмовного, побутового мовлення, додають жвавості суперечці).

Інші паперові Квіти залишаються на місці, але підтримують сварку, заводять себе: "... Поналива води / - Хоч не ходи". Розташувалися півколом, вказують на калюжі під ногами, наче скаржаться.

Тії паперові Квіти, які вдвох залишилися на межі конфлікту, звертаються до Вітру: "Не слід їм, Вітре, догоджати, / Бо що вони за Квіти, / треба знати?" // (Вибір слова під логічним наголосом: "... що вони за Квіти"... - полегшував би виконавське завдання. Вибір слова "Квіти" в мовному такті "Бо що вони за Квіти?" – цікавіше: паперовими Квітами тільки штучні вироби сприймаються як справжні.)

Усі інші паперові Квіти хором підхоплюють думку: "Ще тиждень поцвітуть, / А потім і / посхнуть. // Далі хизуються, зазирають у дзеркальця: "Ось ми не простою красою - / Сам бачиш ти, " - звертаються до Вітру, в ту ж саму мить відвертаються від нього. Уся увага паперових Квітів зосереджена на собі: "І літом / і зимою / Уміємо цвісти"...

А вітер віє, / повіває... /
Вже близько хмара... / дощик накрапає... /

Над головою читця "від автора" розкривається парасолька...

І зразу зацумів - /
Долину звеселив... //

Виконавиці – справжні Квіти – підставляють руки дощу, пускаються у танок.

А тії Квіти, шовком вбрані, /
Попадали, неначе п'яні, – //
Пропала чвань! //

Виконавиці – Квіти паперові – схилили голови, дехто одна одній поклали голову на плече...

Той, хто читає "від автора", розвів руками:

Тепер / - куди не злянь – /
Скрізь по двору їх вітер носить. //

Не на те написано байку, щоб вона посварила товариство. Той, хто читає "від автора", бере за руки конфліктуючих осіб. Усі читають:

Розумному, // як кажуть, // досить. ///

Сам розподіл тексту між виконавцями ніякою мірою не руйнує цілісності твору, навпаки, у процесі жвавого, цілеспрямованого аналізу виявляються необхідні зв'язки між структурними елементами байки.

Інсценізація враховує закони жанру. Від простого, повсякденного, висловленого в експозиції, від буденних подій, стосунків, крізь які, завдяки майстерності байкаря, проступає гострий конфлікт, – до узагальнення. Таким шляхом проходять слідом за автором і студенти, готуючи байку до постановки. Вони усвідомлюють, що мораль, яка готується протягом розгортання розповіді, – це не тільки авторське повчання. Інсценізація виявляє прихований поліфонізм байки. Чутка, репліка, прислів'я – все знаходить у ній своє відображення: народ повчає і виховує народ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зепалова Т.С. Уроки литературы и театр. – М.: Просвещение, 1982. – С. 8.
2. Глібов Л.І. Байки. – К.: Дніпро, 1979. – С. 68.

Матеріал надійшов до редакції 06. 03. 2005 р.

Герасимов Ю.А. Инсценизация басни на лабораторном занятии по выразительному чтению.

В статье рассматривается лабораторная инсценизация басни как эстетическое средство формирования умений и навыков студентов "видеть" внутренний смысл литературного произведения, без чего оказывается невозможным его выразительное чтение. Ключевые слова: эстетическое воспитание, инсценизация, басня, выразительное чтение.

Gerasimov Yu.A. Staging of a Fable at an Expressive Reading Laboratory Class.

The article deals with the methodology problem of staging a play at laboratory class viewed as an aesthetic means to develop students' skills to comprehend the basic sense of a fable. The methodological purpose of the approach suggested is the pragmatic application of literary theory. Key words: aesthetic education, fable, staging, expressive reading.